

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-sarja N:o 11

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS 75 VUOTTA

Toimituskunta

Antti Suviranta

Esko Hoppu

Paavo Kekomäki

Mikko Kämäräinen

Juhani Wirilander

Toimittaja

HELSINKI 1973

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

75 VUOTTA

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

ISBN 951-9068-24-4 (sid.)
ISBN 951-9068-25-2 (1/2 nahk.)
ISBN 978-951-855-876-0 (PDF)

Vammala 1973. Vammalan Kirjapaino Oy

Tauno Suontausta

Tuotevastuu ja kansainvälinen yksityisoikeus

Eri maiden vanhemmassa vahingonkorvauslainsäädännössä ei vielä voitu ottaa huomioon tuotannon ja kaupan moderneja muotoja. Klassilliset oikeussäännökset ovat olleet ja ovat edelleenkin sinänsä erinomaisia oikeusajatuksen kiinnekohtia, mutta ne ovat käyneet taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä riittämättömiksi uusien vastuuoikeudellisten pulmien ratkaisemiseksi asianmukaisella ja oikeudenmukaisella tavalla. Uudet tuotantomenetelmät, joille on ominaista mekanisointi ja automaatio, aikaisemmin tuntemattomien raaka-aineiden ja rakentamismenetelmien, elektroniikan, kemian ja ydinfysiikan hyväksikäyttö sekä tuotannon ja kaupan ketjuuntuminen taloudellisten yritysten yleistyvän työnjaon johdosta, ovat olleet vaikuttamassa siihen, että vahingonkorvausoikeuden reformi on ollut eri maissa jo vuosikymmenien ajan kriittisen selvittelyn alaisena, joka on koskenut voimassa olevan oikeudellisen sääntelyn valo- ja varjopuolia, tieteisopissa ja oikeuskäytännössä hätäratkaisuuina käytettyjen fiktioiden ja muiden anomalioiden turvin luotujen oikeudellisten konstruktioiden tarkoituksenmukaisuutta sekä uudistusten mahdollisuutta.¹ Yhteiskunnalliselta näkökannalta katsoen on myös oikeuskehitykseen vaikuttavaksi tekijäksi tullut kulutusyhteiskunnassa elävä, ennen kaikkea taloudelliseen turvallisuuteen pyrkivä ihminen. Nykyaajan ihmistä usein rasittava »viihtymättömyys» on kohdistunut myös oikeudellisiin instituutioihin ja varsinkin vahingonkorvausjärjestelmään, jota oikeussuojakeinoa eräässä suhteessa vaivaavat, kuten

¹ Vrt. Uwe Diederichsen, *Die Haftung des Warenherstellers*, München und Berlin 1967, s. 1 ss.; vrt. myös lainvalmistelukunnan ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi, Lainvalmistelukunnan julkaisuja n:o 3/1970 s. 5.

usein katsotaan, sekavuus, tosiasiallisia olosuhteita vastaamattomuus ja tehottomuus.²

Erikoisala, jossa vahingonkorvaussääntöjen kehittämistarve on eri maissa tullut selvästi esille, on *tuotevastuu*.³ Tämä käsite on olen- naisesti taloudellinen ja voidaan kaavamaisesti luonnehtia — sillä varauksella, että eri maiden osalta on huomattaviakin eroavuuksia varsinkin vastuun tiukkuusasteessa, korvaukseen oikeutettujen pii- rissä ja tuotevastuun muussa soveltamisalassa — tuottajan (valmista- jan ja myyjän) korvausvastuuksi tuotteen ominaisuuksien kuluttajalle tai ulkopuoliselle aiheuttamista henkilö- ja omaisuusvahingoista, mu- kaan luettuna yleinen varallisuusvahinko. Tuotevastuulle on omi- naista, erotukseksi tavaran »tavallisesta» virheestä johtuvasta vahin- gosta, sen rakentuminen tuotteen vahinkoa aiheuttavaan ominaisuus- teen, ja sen rationa on ajatus, että tuottajan, joka ensi kädessä hyö- tyy modernista tekniikasta ja sen hyväksikäytöstä, tulisi myös vastata uusien tuotantomenetelmien aiheuttamista vahingoista, vaikka hän ei olisi menetellyt syyksiluettavalla tavalla, sekä että vahinko olisi normaalista tuottamustavasta poiketen sen kannettava, jolla on siihen taloudelliset edellytykset.⁴ Tuotteen puutteellisista ominai- suuksista aiheutuvien vahinkojen syyt voivat olla moninaisia, ja niihin voidaan soveltaa seuraavaa tyyppiluokitusta: 1. rakennevirhe, joka voi jäädä riittämättömän testausmenetelmän takia huomaamatta ja jonka johdosta kokonainen tuotesarja voi olla tuotteiden valmistus- aikana saatavilla olevan asiantuntemuksen mukaan puutteellinen, niin että kysymyksessä oleva sarja on ominaisuuksiltaan vaarallinen; 2. valmistusvirhe, joka voi johtua työntekijän virheestä tai valmistus- koneen puutteellisesta toiminnasta ja joka voi koskea yhden ainoan tuotteen vaarallisuutta muutoin virheettömässä tuotesarjassa; 3. virhe tuottajan ilmoittamisvelvollisuuden täyttämisessä, joka voi koskea sinänsä moitteettoman tuotteen riittämätöntä käyttöohjetta tai tuot- teen mahdollista vaarallisuutta koskevan varoitusselvollisuuden lai- minlyöntiä; 4. virhe tuotteessa, jota tieteellis-teknisen tietämyksen mu-

² Vrt. *Werner Rother*, *Haftungsbeschränkung im Schadenrecht*, München und Berlin 1965, s. 1 ss.

³ Eri kielissä käytettyjä nimityksiä: ruotsi »produktansvar», saksa »Produkten- haftpflicht», »Produzentenhaftung», ranska »responsabilité du fait des produits» (aikaisemmin usein »responsabilité des fabricants»), englantia »products liability».

⁴ Vrt. *B. Gomard*, *Forholdet mellem Erstatningsregler i og udenfor Kontrakts- forhold*, 1958 s. 319 ss.; *Hans Saxén*, *Några synpunkter på säljarens ansvar för skada härrörande av skadebringande egenskaper hos köpegodset* JFT 1960 s. 269 ss.; *Willi E. Schürpf*, *Probleme und Tendenzen in der Produktheftpflicht und ihrer Ver- sicherung*, *Versicherung und Wirtschaft* 6/71 s. 342.

kaan on pidetty riittävästi tutkittuna ja vaarattomana mutta joka myöhemmin osoittautuu vaaralliseksi tietämyspiirin laajennuttua; viimeksi mainitun tyyppiluokan ei yleensä katsota kuuluvan tuotevastuun piiriin.

Toistaiseksi on vain harvoissa maissa tuotevastuuta koskevaa erikoislainsäädäntöä. Kehitys, jossa on selvänä suuntauksena tuottajan vastuun koveneminen, on tapahtunut pääasiassa oikeuskäytännön tietä, ja kehityskuvan kirjavuuteen on vaikuttanut mm. se, onko vastuualan laajentamiseen pyritty sopimusvastuun tai rikkomusvastuun pohjalta. Milloin tuotevastuu on nähty lähinnä sopimusvastuuna, on tuottajan ja kuluttajan välillä säännöllisesti oleva kaupallinen ketju »eliminoitu» ja tuottajan vastuu kuluttajan suhteen vahvistettu säätämällä, että kuluttajalla on suora kannevalta (action directe), tai perustamalla tuotevastuu ensimmäiseen tuotetta koskevaan myyntisopimukseen taikka olettamalla, että tuottajan ja kaupallisen ketjun toisessa päässä olevan kuluttajan välillä on tosiasiallinen sopimusuhde tai hankintailmoitteluun perustuva luottamusvastuusuhde. Silloin kun tuotevastuussa on katsottu olevan lähinnä kysymys rikkomusvastuusta, on samalla turvauduttu presumoituun tuottamusvastuuseen tai muihin fiktioihin. Askeletta ohi sopimusvastuun ja rikkomusvastuun joissakin tapauksissa väkinäiseltä tuntuvien ja myös riittämättömien konstruktoiden kohti tuotevastuun konkretisoimista yhtenäisen johtoajatuksen pohjalla erilliseksi vastuulajiksi on merkinnyt ankaran l. objektiivisen vastuun soveltaminen erityisenä liike- l. yritys vastuuna. Tähän suuntaan on kehitys viime vuosina kulkenut varsinkin Yhdysvalloissa,⁵ kun taas esim. Saksan Liittotasavallan oikeuskäytännössä on vielä viime aikoina hylätty tuottajan ja toisaalta tuotteen ominaisuuksista vahinkoa kärsineen, kaupallisen ketjun ulkopuolella olevan henkilön välisessä suhteessa erilaiset sopimusvastuuseen liittyvät konstruktio, samalla kuin tuolle sivulliselle henkilölle on myönnetty rikkomusvastuuseen perustuva vaadeoikeus tuottajaa vastaan ja tuottajalle on siirretty todistustaakka siten, että hänen on osoitettava, ettei tuotteen vaarallinen ominaisuus ole luettava hänen syykseen.⁶

⁵ Yhdysvaltain vakuutuspiireistä saadun tiedon mukaan kasvoi tuotevastuun perusteella vireille pantujen oikeudenkäyntien vuosittainen luku Yhdysvalloissa vv. 1963—1969 räjähdysmäisesti 11-kertaiseksi 550.000:een. — Yhdysvalloissa suoritun tutkimuksen mukaan tavarain virheistä johtuu 40 % virheellisestä rakenteesta, 30 % tuotantovirheistä ja 20 % tavarain virheellisestä käytöstä. Vrt. *Willi E. Schürpf*, Problems and Trends in Products Liability Insurance and Reinsurance, Nordisk Forsikrings Tidsskrift 1/1970 s. 63.

⁶ Vrt. *Hans Möller*, Haftpflicht und Haftpflichtversicherung in der Bundesrepublik Deutschland, Die Versicherungsrundschau 11/1969 s. 333 ss.

Tuotevastuuoikeuden tehokkaan edistämisen ja oikeusvarmuuden kannalta näyttäisi periaatteessa toivottavalta, että tämä monisäikeinen oikeusala ainakin perusteiltaan nojautuisi kirjoitettuun lakiin. Korvausjärjestelmän rakentamisessa olisi otettava huomioon, paitsi edellä mainittu kuluttajan edun suojaamisen periaate eli iskusanalla sanottuna »consumerismi», myös oikeusajatukselle ominainen objektiivinen intressivertailu, joka merkitsee mm. sitä, että talouselämän kehitykselle ei aseteta diskriminoivia esteitä. On huomattava, että ankaran vastuun omaksumisen ei ehdottomasti tarvitse merkitä tuotamus-säännön täydellistä syrjäyttämistä tuotevastuun alalla, koska on mahdollista differentioida eri oikeusseuraamuksiin pääsemiseksi erilaiset tapaustyytit mm. tuotteiden ominaisuuksien vaarallisuuden eri syiden avulla.⁷ — Nähtäväksi jää, mikä merkitys aineellisen tuotevastuuoikeuden kehittämislle ja vakiinnuttamiselle tulee olemaan Euroopan Neuvoston piirissä aloitetulla kansainvälisellä yhteistyöllä. Järjestön lakiyhteistyökomitean (CCJ) esityksestä järjestön ministeri-komitea päätti kesäkuussa 1970 ottaa järjestön oikeudelliseen työ-ohjelmaan tuotevastuukysymyksen, samalla kuin päätettiin periaat-teessa ad hoc-asiantuntijakomitean asettamisesta tutkimaan tuotevas-tuuta koskevan kansainvälisen yleissopimuksen perusteita ja pyydet-tiin Yksityisoikeuden yhdentämisen kansainvälistä instituuttia (Uni-droit) valmistavasti keräämään vertailevaa laki- ja oikeuskäytäntö-aineistoa.⁸

⁷ Pohjoismaissa *Knud Christensen*, Om reformer i de nordiske landes erstatningsret, Nordisk Forsikrings Tidsskrift 4/1956 ss. 355—368, vaikka hän myöntääkin korvausoikeuden asiallisessa alassa viime aikoina tapahtuneen laajentumisen asian-mukaisuuden, on taitanut peistä viime vuosisadalla syntyneen, culpa-sääntöön perustuvan »kulttuurillisesti kehittyneen, hienomman korvausoikeuden puolesta», koska hän pelkää, että objektiiviseen vastuuseen perustuvan oikeuskäytännön on vaikeata löytää soveltamisalalleen mitään kiinteätä rajaa.

⁸ Ks. Euroopan Neuvoston asiakirja CM (70) 76 CCJ (70) 18.

Kysymys tuotevahingoista suoritettavista korvauksista on nyttemmin tarkoitus selvittää pohjoismaisessa lakiyhteistyössä. Ruotsin selvittelytyötä koskevissa ohjeissa on huomautettu (vrt. SvJT 3/1973 s. 264), että voimassa olevat säännökset merkit-sevät, että vahinkoa kärsineellä ei erinäisissä tilanteissa ole mahdollisuutta täyteen korvaukseen. Ruotsin vahingonkorvauslain aikaansaamisen yhteydessä esitettiin, että on syytä varovaisuuteen, kun on kysymys vahingonkorvausoikeuden aseman vahvistamisesta korvausjärjestelmässä saattamalla voimaan uusia ankaran vastuun muotoja sekä että uudistustyössä pitäisi ensi sijassa pyrkiä aikaansaamaan vakuu-tuksellisia, suoranaisesti vahinkoa kärsineeseen vaikuttavia järjestelyjä. Erikoissään-nöt tulisi rajoittaa kohdistumaan tuotteisiin, jotka laatunsa puolesta tyyppillisesti aiheuttavat erityisiä vahinkoriskejä. Yhtenä ratkaisuna sanottujen ohjeiden mukaan olisi lähinnä ankaran vastuun soveltaminen tuottajiin ja maahantuojaan (ei sensijaan tukku- ja vähittäismyyjiin), mihin liittyisi pakollinen vastuuvakuutus, ja toisena vaihtoehtona olisi vahingonkorvausoikeudesta erillinen vakuutusjärjestelmä, jonka finanssioimisesta vastaisivat ne elinkeinonharjoittajat, joiden kannettavina korvauk-set olisivat.

Edellä esitetyt viittaukset aineellisen tuotevastuuoikeuden yleiseen kehitystrendiin ovat tarkoitetut yleiseksi perusteluksi toteamukselle, että vertailu oikeustilaan eri maissa antaa vielä kirjavan kuvan sekä että joissakin maissa aineellista tuotevastuuta koskeva oikeuskäytäntö voi vielä olla ristiriitainen sekä myös riittämätön peittäääkseen oikeustilassa olevat aukot.⁹

Kansainvälisen yksityisoikeuden kannalta on tuotevastuun kaltaisessa itsenäistymässä olevassa oikeustyyppissä kysymys sovellettavasta laista, nim. siinä tapauksessa, että »kansainvälisen kanssakäymisen vaatimukset, esim. sellaiset kuin ulkomaankaupan tarpeet tai valtioiden ja niiden kansalaisten intressit — — — pakottavat käsittelemään tapausta toisin kuin jos olisi harkittavana ulkomaisia liittymiä vailla oleva seikasto».¹⁰ Yleisesti myönnetään, että tuotevastuu on myös kansainvälisyksityisoikeudellisesti saanut merkitystä sellaisena erityisenä oikeustyyppinä, jonka suhteen on tarvetta löytää tarkoituksenmukaiset ja oikeudenmukaiset, juuri tuota oikeudenalaa palvelevat kansainvälis-yksityisoikeudelliset ratkaisut eli siis kiinteät, yksinkertaiset ja selvät, asiastatuuttien »varmuusasteen» eli ennalta arvatavuuden turvaavat normit.¹¹

Sitten kun Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi oli 1950-luvulla päättänyt täydentää pääasiassa klassillisia perheoikeudellisia teemoja käsittävää työohjelmaansa erityisesti kansainväliseen talousvaihtoon liittyvillä aiheilla hyväksyttiin konferenssin 7. istunnossa v. 1955 sopimus kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista.¹² Sopimus koskee »kansainvälisluontoisia» kauppvoja ja sopimuskumppanien välistä suhdetta eikä siis

⁹ Oikeuskäytännön kehitystä eri maissa ja erityisesti pohjoismaissa selostaa *Hjalmar Karlgren*, *Produktansvaret*, Stockholm 1971, s. 22 ss. Vrt. myös *Diederichsen* mt. s. 208 ss. Ranskan, Englannin ja Yhdysvaltain sekä s. 17 ss. Saksan Liittotasavallan oikeuden osalta.

¹⁰ Ks. *Heikki Jokela*, *Irtaimen kaupasta kansainvälisen yksityisoikeuden kannalta*, Helsinki 1960, s. 93.

¹¹ Vrt. *Christian Joerges*, *Zum Funktionswandel des Kollisionsrechts*, Berlin 1971, s. 144, joka kiinnittää huomiota siihen, että kansainvälisen yksityisoikeuden normit eri maissa ovat vieläkin erilaiset siitä johtuen, että on erilaisuutta aineellisissa tuotevastuusäännöissä sovelletuissa vastuuperusteissa (ankara vastuu — rikkomusvastuu — tuottamusvastuu) ja koska ne tarkoituperät, joita eri doktriinit palvelevat, voivat tuotevastuutapauksissa johtaa erilaisiin lopputuloksiin kuluttajan, tuotannon ja kaupan suojelemisessa.

¹² Sopimuksen voimaansaattamisasetus ja sopimusteksti julkaistu Suomen Aseuskokoelman Sopimussarjan n:o:ssa 28/64.

Sopimuksen sisällöstä vrt. *H. Jokela*, mt. sekä *Lakimies* 1964 s. 896 ss.; *Y. J. Hakulinen*, *Festschrift til O. A. Borum*, København 1964 s. 169 ss.; *Allan Philip*, *Dansk international privat- og procesret*, Kjøbenhavn 1971 s. 301 ss.

Tuotevastuu ja kansainvälinen yksityisoikeus

kauppaan liittyviä sivullissuhteita, ja sovellettavan lain määräytymisessä on pääsääntönä sopimusvapaus. Jolleivät sopimuspuolet ole tehneet ns. lakiviittausta siten, että viittaus sisältyy nimenomaiseen sopimusehtoon tai käy muutoin selvästi ilmi sopimuksen määräyksestä, on kaupan suhteen voimassa myyjän vakinaisen kotipaikan tai hänen tilauksen vastaanottaneen toimipaikkansa sijaintipaikan laki taikka sen maan laki, jossa ostajalla on vakainainen kotipaikka tai hänen tilauksen tehneellä toimipaikallaan sijaintipaikka, jos myyjä taikka hänen edustajansa, agenttinsa tai kauppamatkustajansa on ottanut tilauksen vastaan tässä maassa. Sopimuksella voi tuotevastuun kannalta olla merkitystä myyjän sekä toisaalta ostajan, mutta ei siis muun vahinkoa kärsineen henkilön välisessä suhteessa.¹³

Haagin konferenssi oli 10. istunnossaan päättänyt Englannin aloitteesta ottaa työohjelmaan toisenkin tuotevastuuseen sovellettavaan lakiin liittyvän kysymyksen, nim. kysymyksen deliktejä ja kvasideliktejä koskevasta tuomiovalta- ja lainsäädäntökompetenssista. Tältä osin työohjelmaa kuitenkin tarkistettiin aiheen laajuuden ja heterogeenisuuden vuoksi siten, että ensi sijassa otettiin käsiteltäväksi liikennevahingot, minkä jälkeen oli erillisenä käsiteltävä tuotevastuu. Konferenssin 11. istunnossa v. 1968 hyväksyttiin sopimus tieliikenteessä sattuviin vahinkoihin sovellettavasta laista.¹⁴ Tuotevastuusta, joka oli ollut erikoiskomission valmisteltavana,¹⁵ konferenssin 12. istunto hyväksyi lokakuussa 1972 jäsenmaiden hallituksille esitettäväksi sopimuksen tuotevastuuseen sovellettavasta laista.¹⁶ Samalla konferenssi päätti ottaa työohjelmaansa Yhdysvaltain ehdotuksesta kysymyksen sopimus- ja rikkomusvelvoitteisiin sovellettavasta laista

¹³ Sopimusta ei mikään valtio ole ratifioinut. Sopimusteksti ja raportti ks. *Actes et Documents de la Onzième Session (1968) tome III*.

¹⁴ Haagin konferenssin 8. istunnossa v. 1958 hyväksyttiin ehdotus sopimukseksi omaisuuden siirtymiseen sovellettavasta laista kansainvälisluontoisessa irtainten esineiden kaupassa. Tämä sopimus, joka koskee kaupan vaikutuksia muihin henkilöihin kuin sopijapuoliin, ei ole tullut voimaan. Vrt. *Jokela* mt. s. 210 ss. ja 41 ss.

¹⁵ Valmistavat asiakirjat ovat konferenssin pysyvän toimiston eri maiden hallituksilta saatuja kiertokyselyvastauksia käsittelevä raportti Doc. pré. No 1 novembre 1969 ja erikoiskomission hyväksymä sopimusluonnos ja sitä koskeva amerikkalaisen pääraportöörin prof. W. L. M. Reesen raportti Doc. pré. No 5 juillet 1971.

¹⁶ Sopimuksen ranskan- ja englanninkieliset tekstit sisältyvät asiakirjaan *Conférence de La Haye de droit international privé, Douzième Session, Acte Final* s. 14 ss. Prof. Reesen lopullinen raportti ei ole vielä ilmestynyt.

Sopimus on avoinna allekirjoittamista varten 1. 10. 1973 lukien ja tulee voimaan kolmannen kalenterikuukauden alusta siitä päivästä lukien, jolloin kolmas ratifioimisasiakirja on talletettu.

Suomen konferenssivaltuuskuntaan kuuluivat paitsi lakit, tri Suontausta, joka osallistui myös valmistelemaan erikoiskomission kokouksiin, lainsäädäntöneuvos Pentti Kurkela.

sekä, myöhemmin käsiteltäväksi, kysymyksen vastuuvakuutukseen sovellettavasta laista.¹⁷

Missään maassa ei nykyisin tiettävästi ole tuotevastuuta kansainvälisyksityisoikeudellisena kysymyksenä käsittelevää erityislakia. Oikeuskäytännön ja tietesopin tehtävänä on eri maissa ollut sellaisten yleisten korvausoikeudellisten kysymysten selvittely kuin minkä valtion lain mukaan kulloinkin määräytyy, ketkä ovat korvausvastuussa (raaka-aineen tuottajat, alihankkijat, valmistajat, viejät, tuojat, tukkukauppiaat ja vähittäiskauppiaat), keillä on korvauksen saamisen oikeus (esim. kulutustavaran ostajan perheenjäsenet ja hänen vieraansa sekä vahinkoa kärsineet sivulliset henkilöt), mikä on vastuun peruste ja laajuus sekä korvauksen laatu ja laajuus, sekä edelleen mm. kysymys, onko vastuussa oleviin henkilöihin, jos heitä on useita, sovellettava samaa lakia vaiko eri lakeja.¹⁸

Klassillisen käsityksen mukaan on tuotevastuuseen sovellettavaa lakia koskevana pääsääntönä ollut, kun on kysymys sopimussuhteen ulkopuolella tapahtuneesta oikeudenvastaisesta teosta, *lex loci delicti*.¹⁹ Yleisesti katsotaan, että eron tekeminen kysymyksessä, onko sovellettava sopimusstatuuttia vaiko deliktistatuuttia, on usein rajatapauksissa vaikeata ja että tämän vuoksi on joissakin tapauksissa syytä luopua muutoin perustellusta sopimussuhteeseen sovellettavasta laista, vaikkakin joka tapauksessa on sopimuspuolten keskinäisissä suhteissa otettava huomioon heidän välillään nimenomaisesti vallitseva sopimus samoin kuin on mahdollista, että sopimuspuolten välinen suhde määräytyy edellä tekstissä mainitun, kansainvälisluontoista irtainten esineiden kauppaa koskevan vuoden 1955 sopimuksen mukaan.²⁰ Kun rikkomuksen tapahtumapaikka on epäselvä sen johdosta, että vahinkoon johtava teko on tapahtunut toisessa valtiossa kuin missä vahinkoa aiheuttanut seuraus on ilmennyt, on eri maiden oikeuskäytännössä teko- ja seurauspaikkojen lakien faktilli-

¹⁷ Ks. *Acte Final* kohdat C.d. ja C.g. — Yhdysvaltain ehdotuksen suhteen esitettiin epäilyjä joidenkin Euroopan Talousyhteisön maiden taholta, koska ehdotettu aihe laajakantoisuutensa vuoksi poikkeaa Haagin konferenssin aikaisemmasta menettelytavasta käsitellä rikkomus-vastuita rajoitetummilla aloilla, ja samalla pelättiin ehdotuksen viivästyttävän Talousyhteisön asiantuntijain samasta aiheesta valmistaman sopimusluonnoksen käsittelyä. Ehdotus hyväksyttiin siten modifioituna, että Alankomaat toimittaa valmisteleval kiertokyselyn jäsenmaiden suhtautumisen selvittämiseksi tehden jäsenmaille myöhemmin ehdotuksensa asiasta.

¹⁸ Ks. *Phillip* mt. s. 358.

¹⁹ Vrt. *Harvard Law Review* 78 (1965) Note s. 1452 ss; *Hj. Karlgren*, *Internationell privat- och processrätt*, 3. p. Lund 1966 s. 118 ss; *A. N. Makarov*, *Grundriss des internationalen Privatrechts*, Frankfurt a.M. 1970 s. 127 ss.; *Uwe Seetzen*, *Zur Entwicklung des internationalen Deliktrechts, Versicherungsrecht* n:o 1/1970 ss. 1—15.

²⁰ Vrt. *Phillip* mt. ss. 341, 358.

nen kilpailunveto ratkaistu joskus siten, että sovelletaan vahinkoa kärsineelle edullisempaa lakia, joskus antamalla kantajalle optio-oikeus sekä myös siten, että oikeussuhteeseen sovelletaan kumulatiivisesti kummankin kysymykseen tulevan valtion lakia.²¹ Vaikeana tulokintakysymyksenä on myös, onko vastuun synnyttävänä tekona pidettävä tuotteen valmistus- tai myyntitapahtumaa. Mainitunlaisten tulokintakysymysten ratkaisemiseksi ja muutoinkin asianmukaisesti ratkaisuihin pääsemiseksi on viime aikoina ryhdytty myös deliktivelvoitteisiin soveltamaan sopimusvelvoitteiden alalla jo vanhastaan tunnettua ns. yksilöimismetodia, joka merkitsee, ettei deliktivelvoitteisiin sovellettavaa lakia pyritä ratkaisemaan yleisten sääntöjen vaan kussakin yksittäistapauksessa ilmenevien liittymäkohtien avulla, joilla löydetään »the proper law of the tort».²² Varovasti joissakin tapaustyypeissä sovellettuna yksilöimismetodin ei katsota merkitsevän lex loci delicti commissi-periaatteen hylkäämistä vaan vain sen rajoittamista poikkeustapauksissa.²³

Haagin konferenssissa todettiin yleisesti, että tuotevastuu myös kansainvälisyksityisoikeudellisena kysymyksenä on vielä kehitystilassa. Kokouksen enemmistö oli sitä mieltä, että sovellettavaa lakia koskevan yleissopimuksen aikaansaaminen olisi, kuten mm.

²¹ Vrt. *Makarov* mt s. 128 ss. — Tietolähteenä on käytetty myös Haagin konferenssin jäsenmaiden konferenssille toimittamia selvityksiä oikeuskäytännöstä.

Vrt. myös *Philip*, joka katsoo Tanskan kansainvälisen yksityisoikeuden kannalta, että tarkasteltaessa tuotevastuu-kysymystä pelkästään korvausvastuuta koskevien yleisten liittymä-periaatteiden kannalta olisi luonnollista soveltaa sen maan lakia, jossa vahinko on aiheutunut, sillä varauksella, että olisi sovellettava tekopaikan (tuotantopaikan) lakia, jos sen mukaan vastuu on ankarampi.

²² Yksilöimismetodista ks. *Aatos Alanen*, Velvoitestatuutti kansainvälisessä yksityisoikeudessa, *Lakimies* 1948 s. 158 ss.; sama: Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus, Porvoo 1965 s. 230.

Karlgrén mt. s. 108 huomauttaa, että puhtaaksi viljellyn tuomarinharkinnan kannalta on ko. metodi katsottava ihanteelliseksi, mutta kansainvälisyksityisoikeudellisen tieteisopin kannalta metodia on pidettävä antautumisena vaikeuksien edessä ja tiettyyn oikeusepävarmuuteen johtavana. *Karlgrén* pitää kuitenkin mahdollisena, että yksilöimismetodi ainakin jossakin määrin omaksutaan Ruotsissa myös rikkomusvelvoitteiden osalta (s. 118 ss.).

²³ Yhdysvalloissa on sekä tieteisopissa että oikeuskäytännössä, myös joissakin tuotevastuuseen sovellettavaa lakia koskeissa tapauksissa, saanut sijaa »valtion-edun» (»governmental interests») teoria, joka hylkää klassillisen lex loci delicti commissi-periaatteen jättäen lex fori:n ratkaistavaksi sovellettavan lain määräämisen valtion etujen analyysin pohjalla siten, että jos kahden valtion edut ovat ristiriitaiset, on tuomioistuimen sovellettava oman valtion lakia. Teoria, jota on arvosteltu oikeusvarmuuden ja oikeuskäytännön vakavuuden heitteille jättämisestä, on vielä kehityksen alaisena, ilmeisesti depolitisoitumisen suuntaan. Vrt. *Makarov* mt. ss. 130, 43; *Joerges* mt. passim. Haagin konferenssissa ilmoitettuja tuotevastuuta koskevia oikeustapauksia, joissa on sovellettu governmental interests-oppia: *State of Maryland v. Capital Airlines, Inc.* 280 F. Supp. 648 (S. D. N. Y. 1964), *McCrossin v. Hicks Chevrolet, Inc.*, 248 A. 2d 919 (D. C. App. 1969).

Yhdysvaltain ja Ranskan taholta oli esitetty, hyödyllinen ja vastaista oikeudellista kehitystä edistävä lisätessään yhdenmukaisuutta, varmuutta ja ennalta arvattavuutta ja siten turvatessaan kuluttajaa ja antaessaan varmuutta talouselämälle varsinkin kansainvälisten kauppasuhteiden osalta. Yleissopimusajatuksen tarkoituksenmukaisuudesta esitettiin kylläkin myös epäilyjä viittaamalla aineellisen tuotevastuuoikeuden kehityksenalaiseen tilaan, mutta nämä epäilykset heikkenivät olennaisesti, kun kävi selväksi, että oli aikaansaataavissa nimenomaan tuotevastuulle sopiva liittymäsääntöjen järjestelmä objektiivisten, valtioita sitovien liittymäsääntöjen avulla, jolloin liittymäsäännöt vastaavat yleissopimuksessa määriteltäjä olosuhteita, samalla kuin on varottu tyrkyttämästä kansallisiin lakeihin omaksuttavaksi abstraktisia käsittekonstruktioita mm. tuottamus- ja rikkomusvastuun luonteesta ja muista korvausvastuun yleisistä periaatteista, jotka jäävät määräytymään sovellettavan aineellisen lain mukaan.

Haagin yleissopimuksen soveltamisala on määritelty siten, että se ei koske sitä keskinäistä vastuusuhdetta, joka on vahinkoa kärsineen henkilön, jolle tuotteen omistus tai käyttö on siirtynyt, ja sen henkilön välillä, jonka vastuusta on kysymys. Tätä ostajan ja myyjän välisen suoran sopimussuhteen eliminoimista täydentää määräys, että yleissopimus ei vaikuta erikoisaloja koskeviin yleissopimuksiin, joiden sopijapuolina valtiot ovat ja jotka koskevat tuotevastuuta. Näin vältettiin ristiriita edellä mainitun, kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista v. 1955 tehdyn yleissopimuksen kanssa. Toisaalta yleissopimuksen liittymämääräysten soveltaminen on riippumaton kaikista vastavuoroisuuden ehdoista, ja yleissopimusta on sovellettava myös, kun sovellettava laki ei ole sopijavaltion laki.

Yleissopimuksen sisältämä kiinteiden liittymäsääntöjen järjestelmä perustuu neljän eri liittymäkohdan toisiinsa kytkemiseen; nämä neljä liittymäkohtaa ovat 1. sen valtion sisäinen laki, jonka alueella vahinko on sattunut, 2. sen valtion sisäinen laki, missä vahinkoa suoranaisesti kärsineen henkilön tavanomainen asuinpaikka on, 3. valtio, jossa on sen henkilön pääasiallinen toimipaikka, jonka vastuusta on kysymys sekä 4. valtio, jonka alueella vahinkoa suoranaisesti kärsinyt henkilö on hankkinut tuotteen. Näiden neljän liittymäkohdan toisiinsa kytkemisellä määräytyy sovellettava laki siten, että sinä on sen valtion sisäinen laki, jonka liittymäkohdat 1 ja 2 yhdessä osoittavat tai jonka toinen liittymäkohdista 1 ja 2 ja jompikumpi liittymäkohdista 3 ja 4 yhdessä osoittavat. Jollei mikään edellä mainituissa

säännöissä tarkoitetuista laeista ole sovellettavissa, on sovellettavana lakina sen valtion sisäinen laki, jonka alueella henkilöllä, jonka vastuusta on kysymys, on pääasiallinen toimipaikka, jollei hakija perusta vaatimustaan sen valtion sisäiseen lakiin, jonka alueella vahinko on tapahtunut. Ennalta arvattavuuden periaate on otettu huomioon rajoituksena edellä selostettuihin sääntöihin määräyksellä, että sen valtion laki, jonka alueella vahinko on sattunut, ja sen valtion laki, jossa vahinkoa suoranaisesti kärsineen henkilön tavanmukainen asuinpaikka on, eivät ole sovellettavissa, jos henkilö, jonka vastuusta on kysymys, osoittaa, ettei hän voinut kohtuuden mukaan edellyttää, että tuote tai hänen samaa tyyppiä olevia tuotteitaan on saatettu siinä valtiossa myyntiin.

Edellä selostetut liittymäsäännöt merkitsevät uutuutta siinä suhteessa, että *lex loci delicti commissi*'lla ei niissä ole sitä keskeistä asemaa, joka tällä erilaisia tulkinta- ja soveltamismahdollisuuksia sisältävällä säännöllä kansainvälisyksityisoikeudellisiin rikkomusvelvoitteisiin sovellettuna eri maissa nykyään on, vaan vahinkopaikan laki ja vahinkoa kärsineen kotipaikan laki ovat pääsääntöinä voimassa rinnakkain, kuitenkin siten, etteivät ne pääse vaikuttamaan yksinään vaan ainoastaan kytkettyinä yhteen muun liittymäkohtasäännön kanssa. Luonteenomaista yleissopimuksen liittymäsääntöjärjestelmälle on myös, että optio- l. valintamahdollisuuden käytöllä on sovellettavan lain määräytymisessä käytännöllisesti katsoen vähäinen merkitys, mikä saa selityksensä siitä, että tuotevastuuseen sovellettava laki on katsottu sekä laajojen väestöpiirien että talouselämän kannalta tärkeäksi oikeuskysymykseksi, joka on pyrittävä sääntelemään kiinteiden objektiivisten, mutta samalla joustavien liittymäperusteiden pohjalla.

Yleissopimuksessa on käytetyt käsitteet määritelty mahdollisimman laajasti. Tuote käsittää luonnontuotteet ja teolliset tuotteet, riippumatta siitä, ovatko ne jalostamattomia tai valmistettuja taikka irtaimen tai kiinteään omaisuuteen kuuluvia (kiinteään omaisuuteen esim. laitteina tai rakennuselementteinä). Käsitteeseen vahinko kuuluu henkilö- tai omaisuusvahinko sekä taloudellinen tappio, myös tuotteelle itselleen aiheutunut vahinko ja siitä aiheutunut taloudellinen tappio, kun ne liittyvät muuhun vahinkoon. Sovellettavan lain mukaan määräytyvien oikeuskysymyksien luettelossa, joka ei ole tyhjentävä, on mainittu mm. vastuun peruste ja laajuus, niiden vahinkojen luonne, joista korvausta voidaan suorittaa, korvaukseen oikeutettu henkilöpiiri, isännän vastuu alaisestaan, todistustaakka, sikäli

kuin sitä koskevat sovellettavan lain säännökset kuuluvat vastuuta koskevien säännösten piiriin, sekä vanhentumista ja preklusiota koskevat säännökset. Lopullisessa sopimustekstissä ei enää ole erikoiskomission ehdottamaa määräystä siitä, että jos oikeudenkäynnissä on kysymys useiden tuottajien, valmistajien, korjaajien jne. vastuusta, määräytyisi kaikkien näiden henkilöiden vastuu viimeistellyn tuotteen valmistajan pääasiallisen toimipaikan lain mukaan.²⁴

²⁴ Valtioilla on mahdollisuus yleissopimukseen yhtyessään tehdä kaksi varau-
maa. Toinen näistä koskee määräystä vanhentumisajan kuulumisesta sovellettavan
lain mukaan määräytyviin kysymyksiin, ja toinen varau-
ma antaisi mahdollisuuden
olla soveltamatta yleissopimusta jalostamattomiin luonnontuotteisiin. Norja perus-
teli ehdotuksiaan varaumien mahdollistamisesta sillä, että vanhentumisaikoja koske-
van yleissopimuksen aikaansaaminen on parhaillaan vireillä sekä että jalostamatto-
mia luonnontuotteita koskeva varau-
ma on mahdollisesti tarpeen Norjan kalastus-
talouden vuoksi.